

ний, а також виявленню причин и умовий, способствовавших их совершению.

Стаття надійшла до редколегії 03.12.2009 р.

В.Г. Петросян

**ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ЄДИНОЇ
ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ**

Діяльність підрозділів податкової міліції тісно пов'язано з інформацією, джерелами інформації, інформаційними процесами та інформаційними ресурсами. Поряд з використанням криміналістично-значимої інформації, для встановлення (виявлення) злочинів, які вчиняються з використанням суб'єктів підприємництва (господарювання) з ознакам фіктивності, широке застосування отримала інформація, що не відноситься до криміналістично-значимої. Такою інформацією можуть бути дані про засновників, адміністрацію платника податків та діяльність суб'єктів підприємництва, сплачені податки та збори, звітні дані, що містяться у інформаційних ресурсах органів державної податкової служби та органів державної реєстрації.

У наукових дослідженнях категорія "криміналістично-значима інформація" розглядається у різних аспектах. Одні дослідники зазначену вище категорію розглядають вузько і до змісту криміналістично-значимої інформації включають дані, які безпосередньо свідчать про обставини вчинення злочину. Так, на думку М.П. Ісаценка та А.О. Сафонова криміналістично-значимою інформацією є фактичні дані чи відомості, які знаходяться у причинно-наслідковому зв'язку із подією злочину і які характеризують спосіб його вчинення, предмет злочинного посягання, знаряддя вчинення злочину та інші обставини [1]. На наш погляд, необхідно повністю погодитися з думкою В. Бірюкова, який до криміналістично-значимої інформації відносить будь-яку інформацію, незалежно від походження та головного цільового призначення, яка має значення для встановлення будь-яких обставин, фактів та фактів в процесі розслідування злочинів [2], оскільки у такому разі для встановлення обставин вчинення злочину може бути використана будь-яка інформація, незалежно від її походження та цільового призначення.

Поряд з наявністю певного комплексу інформаційно-пошукових систем, до сьогодні не існує цілісних сучасних підходів до вирішення проблем інформаційно-довідкового забезпечення виявлення та розслідування злочинів, інтегрування між собою таких інформаційно-пошукових систем, надання можливості доступу до банків даних інформації безпосередньо із робочого місця оперуповноваженого, слідчого в режимі реального часу.

Незважаючи на нагальну проблему обміну інформацією між окремими правоохоронними та контролюючими органами (*органи внутрішніх справ, Служба безпеки України, підрозділи податкової міліції, підрозділи Державної митної служби України, підрозділи Державної прикордонної служби України, контролюючі органи, Державний комітет фінансового моніторингу України тощо*), на даний час не існує єдиної інформаційної системи таких органів та відповідного порядку обміну інформацією.

Окремого розгляду потребують проблеми інтегрування існуючих відомчих інформаційно-пошукових систем окремих правоохоронних та контролюючих органів та фактичне створення на цій основі Єдиної комп'ютерної інформаційної системи правоохоронних органів, необхідність у створенні якої визначено не лише у пропозиціях практичних підрозділів правоохоронних органів, а також у рішеннях Президента України та Кабінету Міністрів України [3].

Зазначена вище проблематика є малодослідженою і складною для вирішення на практиці. Особливості створення та функціонування єдиних інформаційних ресурсів правоохоронних органів епізодично розглядалися у наукових публікаціях Швеця М., Хахановського В., Корзуна В., Корягіна А. та інших науковців [4].

Інтеграція та удосконалення існуючих інформаційно-пошукових систем, автоматизованих робочих місць, банків даних інформації правоохоронних органів на сучасному етапі здійснюється шляхом створення та експлуатації окремим правоохоронним (контролюючим органом) інформаційних систем (ресурсів), які були розроблені виходячи із змісту завдань та функцій, виконання яких покладено на такі правоохоронні органи. Існуючі інформаційні комплекси окремих правоохоронних органів, в цілому, забезпечують виконання покладених на відповідний орган завдань, пов'язаних, зокрема, з протидією проявам злочинності. Створення та діяльність окремих державних органів (*наприклад, Державного комітету фінансового моніторингу України, Державної прикордонної служби України, Державної митної служби України*) сприяли розробці та ефективному функціонуванню окремих спеціалізованих інтегрованих міжвідомчих інформаційно-телекомунікаційних систем обміну інформацією, зокрема, про осіб і транспортні засоби, які перетинають державний кордон; із запобігання та протидії фактам легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом; протидії фіктивному експорту, контрабанди та фінансування тероризму.

Існування відокремлених відомчих інформаційно-пошукових систем правоохоронних органів, певною мірою, забезпечує відповідне ефективне збирання, накопичення інформації, створення захищених інформаційно-телекомунікаційних систем та обмін інформацією за окремими запитамі, між окремими правоохоронними органами. Удосконалення форм сучасної злочинності в Україні, їх трансформація та набуття нових проявів викли-

кало необхідність пошуку сучасного інструментарію удосконалення форм і методів протидії злочинності, підвищення ефективності інформаційно-телекомунікаційного забезпечення правоохоронних органів. Єдину комп'ютерну інформаційну систему правоохоронних органів України з питань боротьби зі злочинністю планується створити з метою поліпшення координації організаційних, оперативно-розшукових, профілактичних, правових та інформаційних заходів для підвищення інформаційно-аналітичного забезпечення та в цілому ефективності діяльності правоохоронних органів. Зазначене вище може бути здійснено шляхом удосконалення інформаційної взаємодії при використанні сучасних захищених інформаційно-телекомунікаційних систем і проведення стандартизованих (уніфікованих) процедур обміну наявною інформацією.

Створення діючої інтегрованої міжвідомчої інформаційної системи правоохоронних органів можливо лише за умови дотримання певних (обов'язкових) умов. Перш за все, необхідно визначитися із потребами інформаційного забезпечення (змістом інформаційних ресурсів) конкретного правоохоронного органу. Кожний із правоохоронних органів України виконує відповідні службові завдання, на вирішення яких необхідна певна сукупність інформації (даних).

Потребують врахування фактори, які впливають на низьку інформаційну забезпеченість окремих правоохоронних органів та фактори неефективної взаємодії у ході обміну даними, що містяться у відомчих інформаційно-пошукових системах. З урахуванням даних аналізу сучасного стану інформаційної взаємодії окремих правоохоронних органів необхідно визначити способи та засоби вирішення зазначених вище проблем та визначення напрямів створення Єдиної інформаційної комп'ютерної системи правоохоронних органів України (*комплексу правового, фінансового, технічного, програмного, організаційного та управлінського забезпечення*). Створення такої інтегрованої інформаційно-пошукової системи повинно мати прояв не у фактичному об'єднанні існуючих відомчих інформаційних ресурсів, а пов'язано з переходом на принципово новий рівень інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронних органів, що усуне існуючі негативні фактори низької ефективності взаємодії та створить умови більш ефективного спільного використання ними відомчих інформаційних ресурсів у ході виявлення, розслідування та профілактики злочинних проявів.

Можливість спільного використання інформаційних ресурсів, у тому числі інформації з обмеженим доступом, потребує чіткого нормативно-правового визначення процедури отримання інформації. Нормативно-правові акти мають чітко визначити порядок доступу до загальних інформаційних ресурсів правоохоронних органів, виокремити стандарти, загальні для взаємодіючих правоохоронних органів, а також особливості механізмів та обсяги інформаційної взаємодії окремих правоохоронних органів. Також потребують чіткого визначення єдині уніфіковані правила обробки інфор-

мації у спільній інформаційній системі, а також типові вимоги до технічних засобів та програмного забезпечення у ході здійснення інформаційної взаємодії правоохоронних органів. Виникає необхідність у визначенні спеціальної процедури обміну інформацією з обмеженим грифом користування (для службового користування, таємно). Варто погодитися з думкою В.Ю. Журавльова, який зазначає про необхідність централізації та інтегрування всіх інформаційних масивів, що містять оперативно-значущу інформацію [5].

Організація створення Єдиної комп'ютерної інформаційної системи правоохоронних органів, а також подальше її ефективне використання потребує відповідного кадрового забезпечення. У даному разі виникає необхідність у поєднанні не лише спеціальних знань у сфері інформаційних технологій, а також обізнаності зі специфікою діяльності правоохоронних органів та змістом завдань, на вирішення яких спрямована діяльність таких органів. Виникає необхідність у створенні відповідних курсів підготовки та підвищення кваліфікації кадрів та організації проведення відповідних наукових досліджень з метою забезпечення належної інформаційної взаємодії правоохоронних органів. Сам факт створення єдиної системи інформаційних ресурсів правоохоронних органів викликає необхідність захисту інформації та відповідних захищених, від зовнішнього втручання, каналів конфіденційного зв'язку. Потребує чіткого визначення процедура доступу співробітників правоохоронних органів до спільних інформаційних ресурсів з відповідними індивідуальними іменами та паролями. Повинна існувати певна градація обсягу доступу до інформаційних ресурсів, залежно від змісту функціональних обов'язків співробітників правоохоронних органів та їх посади.

Програма створення Єдиної інформаційної комп'ютерної системи правоохоронних органів передбачає можливість її інтеграції до міжнародних спеціалізованих інформаційних систем, які використовуються у протидії злочинності. Виходячи із змісту Конвенції Європейського Союзу "Про Європол", організація інформаційної взаємодії правоохоронних органів та обміну інформацією здійснюється на постійній, конфіденційній основі між Європолом та національними відділеннями держав-членів цієї поліцейської організації. Програма створення та функціонування єдиних інформаційних ресурсів має передбачати у майбутньому інтеграцію з інформаційними ресурсами "Європолу" та іншими аналогічними ресурсами інших країн.

На думку В. Хахановського та В. Корзуна, створення інтегрованого банку даних правоохоронних органів передбачає комплексне застосування як внутрішнього відомчих, так і зовнішніх інформаційних ресурсів, а також різноманітних комп'ютеризованих інформаційних систем. Однією із найперспективніших систем у цьому контексті, на їх думку, є геоінформаційна система, яка являє собою ефективний інструментарій для аналізу взаємодії об'єктів та пов'язаних з ними подій у рамках чітко визначених територія-

льних меж і часових інтервалів [6]. Питанням геоінформаційної системи та основ її побудови приділена увага у монографічному дослідженні В.В. Бірюкова [7].

Корягін А.В. у своєму дослідженні запропонував два рівні міжвідомчої інформаційної взаємодії правоохоронних органів при функціонуванні Єдиної комп'ютерної інформаційної системи правоохоронних органів: 1) надання довідкової, орієнтуючої, установчої інформації про осіб (злочинці, суб'єкти кримінального процесу), події (делікти) та юридичні факти у правоохоронній діяльності (прийняті рішення, стан справ та провадження, інформація про результати перевірок інформації про злочини, слідчо-оперативних та слідчих заходів) та ін.; 2) здійснення за допомогою електронного документообігу обміну електронними копіями матеріалами (із дотриманням вимог безпеки та згідно з компетенцією підрозділів); направлення їх для проведення досліджень та експертиз у системи правоохоронних органів України; ініціювання та організація проведення заходів перевірки інформації про злочини, оперативно-розшукових заходів, слідчих та слідчо-оперативних дій та ін [8].

Необхідність у використанні інформаційно-пошукових систем у діяльності підрозділів податкової міліції викликано не лише значним обсягом існуючої інформації про діяльність суб'єктів підприємництва, а також і тим, що суб'єкти підприємництва у своїй діяльності для вчинення злочинів використовують сучасні інформаційні технології та різноманітні технічні засоби. Прикладом можуть бути матеріали щодо виявлення та документування співробітниками податкової міліції одного із "конвертаційних" центрів у Донецькій області. У ході документування злочинної діяльності було встановлено 63 поточних рахунки підприємств з ознаками фіктивності у різних банківських установах України, вилучено 32 комп'ютерні системні блоки, що дозволило правопорушникам контролювати надходження коштів на розрахункові рахунки фіктивних підприємств з використанням системи віддаленого керування банківським рахунком "банк-клієнт", виготовляти підроблені документи, які засвідчують безтоварне виконання фінансово-господарських операцій, містили базу даних "клієнтів" (реальних суб'єктів підприємництва), які користувалися можливостями фіктивних підприємств для зменшення податкових зобов'язань, завищення податкового кредиту з податку на додану вартість, вчинення інших злочинів [9].

Інтеграція існуючих інформаційних ресурсів правоохоронних органів та їх більш широке використання створить умови для ефективної діяльності підрозділів податкової міліції щодо виявлення злочинів, пов'язаних з несплатою податків, а також незаконної діяльності фіктивних суб'єктів підприємництва. Створення та використання у діяльності підрозділів податкової міліції реєстру та історії засновників та керівників суб'єктів підприємництва, що використовуватиметься як при реєстрації платників ПДВ, так і при здійсненні контрольних-перевірочних заходів усіма контролюючими та правоохоронними органами дозволить здійснювати контроль за діяльністю платників податків на належному рівні. Створення бази даних несучу-

млінних засновників та керівників підприємств виключить можливість у подальшому реєстрації фіктивних підприємств, підприємств на підставних осіб, за адресами масової реєстрації, а також платників податків без наявності активів або без економічної мети ведення господарської діяльності.

Література:

1. Исаченко Н.П. Экспертно-криминалистические учеты, используемые органами внутренних дел Российской Федерации/ Н.П. Исаченко, А.А. Сафонов // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. – 2008. – №5. – С. 40.

2. Бірюков В.В. Теоретичні основи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів / В.В. Бірюков. – Луганськ: РВВ Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О.Дідоренка, 2009. – С. 104.

3. Указ Президента України "Про Єдину комп'ютерну інформаційну систему правоохоронних органів з питань боротьби зі злочинністю" № 80/2006 від 31.01.2006 р., Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження державної програми інформаційно-телекомунікаційного забезпечення правоохоронних органів, діяльність яких пов'язана з боротьбою із злочинністю" від 8 квітня 2009 р. № 321).

4. Швець М. До питання інформаційно-комп'ютерного озброєння правоохоронних органів / М. Швець // Правова інформатика. – 2008 – № 17 (1). – С. 5 – 14; Корягін А.В. Міжвідомча інформаційна взаємодія органів сектору безпеки / А.В. Корягін // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2006. – № 14. – С. 126 – 134; Хахановський В. Геоінформаційна система як складова єдиної комп'ютерної інформаційної систем правоохоронних органів / В. Хахановський, В. Корзун // Правова інформатика. – 2008 – № 17 (1). – С. 62 – 67.

5. Журавльов В.Ю. Актуальні питання інтеграції ресурсів Державної прикордонної служби до системи інформаційного забезпечення органів внутрішніх справ / В.Ю. Журавльов // Вісник Луганського державного університету імені Е.О. Дідоренка. – 2008. – № 5. – С. 104.

6. Хахановський В. Геоінформаційна система як складова єдиної комп'ютерної інформаційної систем правоохоронних органів / В. Хахановський, В. Корзун // Правова інформатика. – 2008. – № 17 (1). – С. 62 – 67.

7. Бірюков В.В. Теоретичні основи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів / В.В. Бірюков. – Луганськ: РВВ Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, 2009. – С. 292 – 308.

8. Корягін А.В. Міжвідомча інформаційна взаємодія органів сектору безпеки / А.В. Корягін // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2006. – № 14. – С. 126 – 134.

9. Донецчина: викрито черговий конверт. Повідомлення Управління боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом ДПА в Донецькій області. <http://www.dpa.dn.ua/sta/4574-STA05.html>